

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота
магістра

з теми: **«ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НАСКРІЗНОГО
ВМІННЯ СПІВПРАЦЮВАТИ В КОМАНДІ ЗАСОБАМИ
ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ»**

Виконала: студентка 2 курсу
PO1-M22z групи
спеціальності 013 Початкова освіта
Лазоренко Олена Миколаївна

Керівник:
Горбатюк Оксана Василівна,
кандидат педагогічних наук, доцент

Рецензент:
Каньоса Наталія Григорівна,
кандидат психологічних наук, доцент

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ НАСКРІЗНОГО ВМІННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ СПІВПРАЦЮВАТИ В КОМАНДІ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ.....	6
1.1. Аналіз психолого-педагогічної літератури з досліджуваної проблеми.....	6
1.2. Сутність наскрізного вміння «співпрацювати в команді» в Концепції нової української школи.....	15
1.3. Інтерактивне навчання як засіб формування наскрізного вміння співпрацювати в команді.....	27
РОЗДІЛ II. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НАСКРІЗНОГО ВМІННЯ СПІВПРАЦЮВАТИ В КОМАНДІ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ.....	42
2.1. Діагностика сформованості вміння співпрацювати в команді в учнів 1 класу.....	42
2.2. Педагогічні умови формування вміння співпрацювати в команді в учнів 1 класу засобами інтерактивного навчання.....	46
2.3. Аналіз результатів експериментального дослідження та методичні рекомендації.....	52
ВИСНОВКИ.....	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	64
ДОДАТКИ.....	71

ВСТУП

Згідно Державного стандарту початкової освіти (2018 р.) та Концепції НУШ особливе місце у процесі розвитку особистості учня приділяється формуванню у нього 10 ключових компетентностей та 9 наскрізних умінь, серед яких уміння працювати в команді (співробітництво) та творчо мислити. Тому, першочергова увага педагогів та розробників навчально-методичного забезпечення до Типових освітніх програм приділяється тим формам, методам, засобам і технологіям, які через наскрізні вміння (читати, доносити думку, критично мислити, логічно захищати позицію, працювати в команді, творчо мислити та ін.) забезпечать формування ключових компетентностей в сучасних молодших школярів.

Проблема формування наскрізних умінь у школярів загалом та вміння співпрацювати відображено у працях К. Бабанова, І. Вітковської, Є. Задоя, О.Пометун, Л. Пироженко, І. Чередова, О.Ярошенко та інших учених. Особливості формування наскрізного вміння «творчо мислити» прямо чи опосередковано висвітлені у дослідженнях А. Матюшкіної (проблемні ситуації у мисленні і навчанні), Г. Щукіної (проблема пізнавального інтересу в педагогіці), П. Енгельмейера (теорія творчості). Такі вчені як Л. Занков, О. Леонт'єв, Ж.Піаже поглибили теорію розвитку творчості та науково обґрунтували процес вирішення творчих завдань, чим створили підґрунтя для формування досліджуваного вміння.

Одним із засобів комплексного вирішення проблеми формування в учнів наскрізних умінь загалом та вміння творчо мислити і співпрацювати, зокрема є інтерактивне навчання, яке ґрунтується на засадах особистісно зорієнтованого і компетентнісного підходів, що зумовлює чітке визначення результативної складової засвоєння змісту освіти.

Актуальність даної проблеми і значущість її для педагогічної практики зумовили вибір теми магістерського дослідження: **«Формування у молодших школярів наскрізного вміння співпрацювати в команді засобами інтерактивного навчання».**

Об'єкт дослідження: організація навчального співробітництва учнів початкової школи.

Предмет дослідження: педагогічні умови формування наскрізного вміння співпрацювати в команді молодших школярів засобами інтерактивного навчання.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність використання засобів інтерактивного навчання молодших школярів на вміння співпрацювати в команді.

Відповідно до мети визначено **завдання дослідження:**

1. Проаналізувати психолого-педагогічну літературу з досліджуваної проблеми.
2. Визначити зміст основних понять дослідження: вміння співпрацювати в команді; дослідити сутність інтерактивного навчання як засобу формування в учнів початкової школи вміння співпрацювати в команді.
3. Визначити стан сформованості наскрізного вміння співпрацювати в команді в учнів.
4. Експериментально перевірити та проаналізувати педагогічні умови формування наскрізного вміння співпрацювати в команді учнів початкової школи засобами інтерактивного навчання.

Гіпотеза дослідження: рівень сформованості в учнів початкової школи наскрізного вміння співпрацювати в команді підвищиться за умови використання в освітньому процесі засобів інтерактивного навчання.

З метою реалізації завдань застосовувались такі **методи дослідження:** **теоретичні методи:** вивчення та аналіз фахових джерел з метою визначення стану і теоретичного обґрунтування проблеми; аналіз, синтез, узагальнення

та систематизація; **емпіричні методи:** спостереження, опитування, бесіда, педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний та контрольний); методи математичної статистики: кількісний та якісний аналізи одержаних результатів обробка результатів експериментальної роботи та їх інтерпретація з метою обґрунтування достовірності даних педагогічного експерименту.

База дослідження. Кам'янська загальноосвітня школа I-III ступенів Кам'янської сільської ради Глибоцького району Чернівецької області

Практичне значення дослідження полягає в тому, що його результати можуть бути використані під час розробок уроків в початковій школі.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри теорії та методик початкової освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (2022-2023 рр.) та представлено на міжнародних, всеукраїнських і регіональних конференціях.

Публікації:

Лазоренко Олена. Інтерактивне навчання молодших школярів як засіб формування наскрізного вміння співпрацювати в команді // Збірник наукових праць студентів і магістрантів педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка ; педагогічний факультет ; [відпов. секр. Н.В. Бахмат]. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О.В., 2023. Вип. ХІХ. С. 237-243.

Структура кваліфікаційної роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

ВИСНОВКИ

Зміни, які відбуваються в сучасному українському освітньому середовищі і віддзеркалюють тенденції розвитку світової освіти, вимагають від вчителів переорієнтації освітнього процесу на забезпечення умов формування учня-громадянина розвинутого демократичного суспільства, якому притаманна динаміка соціального прогресу, прискорене зростання інформаційного потоку.

Великого значення в Концепції НУШ набуває аспект педагогіки партнерства між всіма учасниками освітнього процесу. Педагогіка партнерства (співробітництва) ґрунтується на принципах гуманізму й творчого підходу до розвитку особистості. Її метою є створення нового гуманного суспільства, вільного від тоталітаризму і офіціозу. Головним завданням педагогіки партнерства є подолання інертності мислення, перехід на якісно новий рівень побудови взаємовідносин між учасниками освітнього процесу. Це завдання реалізовується у спільній діяльності учителя й учнів, учителя й батьків, що передбачає взаєморозуміння, єдність інтересів і прагнень з метою особистісного розвитку школярів.

Одним із засобів формування в учнів уміння співпрацювати, зокрема, є колективна та групова робота та інтерактивне навчання. Обґрунтовані умови організації групової роботи, яка передбачає три етапи. Перший – підготовчий, де учні працюють в парах. Другий – виконавчий, де учні мають перші спроби працювати в групах і виконують тільки репродуктивні вправи. Третій – творчий, учні працюють в групах різного складу, пропонуються завдання творчі.

Групова форма навчання дуже вдало реалізується засобами інтерактивного навчання. Сьогодні намітився перехід від авторитарної педагогіки до гуманістичного розвитку особистості, від накопичення знань - до вміння оперувати знаннями, від «одноразової» освіти - до безперервної. Цей процес є особливо актуальним сьогодні.

Можна вважати, що основним із ефективних шляхів формування творчої особистості у школі є використання інтерактивних форм і методів, які дають змогу створити умови для тісної міжособистісної взаємодії, атмосфери співпраці. Саме за таких умов можливе виховання особистості, підготовленої до майбутнього, у якому необхідно розв'язувати проблеми та приймати конкретні рішення.

Використовуючи результати робіт, ми отримали дані, які підтвердили наше припущення. Із 30 учнів експериментального класу 17% (5 осіб) продемонстрували високий рівень уміння співпрацювати в команді, 70% (21 особа) – достатній рівень, 11% (3 особи) – середній і тільки 2% (1 особа) показали початковий рівень умінь. У контрольному класі 28 осіб рівень уміння співпрацювати в команді нижчий. Високий рівень уміння співпрацювати в команді мають 13% (3 особи), достатній – 52% (15 осіб), середній – 30% (9 осіб) і початковий 5% (1 особа).

Порівнявши дані, ми бачимо, що рівень уміння співпрацювати в експериментальному класі зріс таким чином: високий рівень уміння співпрацювати в команді на 4% (1 особа), достатній на 20% (6 осіб), середній знизився на 19% (6 осіб), початковий знизився на 3% (1 особа).

Порівнюючи дані контрольного класу, можемо сказати, що рівень уміння співпрацювати майже не змінився, але високий рівень знизився на 2% (1 особа), достатній підвищився на 10% (3 особи), середній знизився на 8% (2 особи), початковий не змінився.

Експеримент, проведений нами ві 1-х класах Кам'янської загальноосвітньої школи I-III ступенів Кам'янської сільської ради Глибоцького району Чернівецької області, показав дієвість впровадження вміння співпрацювати в команді.

Отже, можна зробити висновки, що використовуючи на уроках інтерактивне навчання, рівень наскрізного вміння співпрацювати в команді у молодших школярів зростає, а значить, наша гіпотеза доведена.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітичний огляд «Можливості для реалізації соціально-емоційного навчання в рамках реформи «Нова українська школа» / Гриневич Л., Дрожжина Т., Глоба О. та ін. ; за заг. ред. Л. Гриневич, С. Калашнікової. Київ : Шкільний світ, 2021. 312 с.
2. Біда О. Структура і методика інтерактивного уроку. *Початкова школа*. 2007. № 7. С. 17–19.
3. Березюк О. С., Панасюк І. Роль педагогічних технологій в формуванні інтелектуальних здібностей. *Тенденції модернізації національних освітніх систем* : збір. наук. праць / за ред. О. С. Березюк, О. М. Власенко. Житомир : Вид-во Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка, 2014. 158 с.
4. Бондарчук Є. Інтерактивні технології – шлях до створення ситуації успіху у навчальній діяльності молодшого школяра. *Початкова школа*. 2017. №11. С. 1–3.
5. Бурлакова І. А. Психологія професійного мислення, готовність до змін : навч.-метод. матеріал. Київ : Вид-во Київ. регіон. центр підвищення кваліфікації, 2022. 68 с.
6. Вачков В. В., Дерябо С. Д. Вікна у світ тренінгу: методологічні основи суб'єктного підходу до групової роботи. Київ, 2004. 272 с.
7. Вишневецький О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : навч. посіб. 3-є вид., доопрац. і допов. Київ : Знання, 2008. 566 с.
8. Волощук Г. Інтерактивні методи як засіб організації навчальної діяльності учнів початкових класів : дипл. роб. Житомир, 2015. *На урок* : освітній проект. URL: <https://naurok.com.ua/interaktivni-metodi-yak-zasib-organizaci-navchalno-diyalnosti-uchniv-pochatkovih-klasiv-102988.html>.
9. Гаврилов О. В. Особливі діти в закладі і соціальному середовищі : навч. посіб. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. 308 с.
10. Гаряча С. Формування в учнів ключової компетентності «Уміння вчитися» відповідно до вимог нових державних освітніх стандартів. Черкаси,

2014. 48 с. URL: <http://library.ippro.com.ua/attachments/article/363/%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%B2%20%D1%83%D1%87%D0%BD%D1%96%D0%B2%20%D0%BA%D0%BB%D1%8E%D1%87%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%97%20%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%BF..pdf>.

11. Гридiна I. Формування у молодших школярiв умiнь працювати в командi : квалiфiкацiйна роб. Херсон, 2021. 62 с. URL: http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/16258/Gridina_pedfak_2021.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

12. Гриневич Л. Концептуальнi iдеї реформи «Нова українська школа» у свiтлi української педагогiчної думки. *Укр. пед. ж-л.* 2022. № 4. С. 98–111.

13. Групова робота на уроцi (рекомендацiї щодо органiзацiї) / пiдгот. О. Кондратюк. *Початкова освiта.* 2007. № 4. С. 3–7.

14. Державний стандарт базової середньої освiти. *Мiнiстерство освiти i науки України.* URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti>.

15. Державний стандарт початкової освiти [Електронний ресурс] / Постанова КМУ № 87 вiд 21.02.2018 року. URL: https://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/59891/.

16. Дiвакова I.I. Iнтерактивнi технологiї навчання у початкових касах. Тернопiль : ТОВ Мандрiвець. 2019. 180 с.

17. Єфременкова Н. Iнновацiйне навчання. Iнтерактивне навчання. Активiзацiя навчання. Психолого-педагогiчний вплив. Емоцiйна забарвленiсть навчання. *Розвиток здатностi до професiйного самопiзнання педагогiчних, науково-педагогiчних працiвникiв у системi формальної та iнформальної освiти* : електр. збiр. авторських наук.-метод. розробок / за заг. ред. Я. Л. Швень. Київ : ЦППО, 2019. С. 148–158.

18. Жамардiй В. Аналiз пiдходiв до визначення сутностi умiнь i навичок у навчально-тренувальнiй дiяльностi учнiв. *Науковий вiсник Донбасу.* 2013. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2013_1_13.

19. Закон України. (2017). Про освіту» від 05 вересня 2017 р. № 2145-VIII. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
20. Іванишена С. Форми та методи інтерактивного навчання. *Початкова школа*. 2018. № 3 .С. 9.
21. Інноваційні педагогічні технології в практиці роботи закладів загальної середньої освіти України : інформаційно–аналітичний довідник / Упорядники : К.В. Таранік–Ткачук, С.В. Кириленко, О.М. Косьмій, Н.А. Бессараб, І.Н. Євтушенко, І.Д. Кондратюк, Г.Е. Самойленко; За заг. ред. Ю.І. Завалевського. Київ–Чернівці : Букрек, 2018. 292 с.
22. Інтерактивні технології. Нові підходи / І. М. Гусь URL: <http://rpl.ucoz.com/MethodRobota/Scarb/InteraktyvTehnology.pdf>.
23. Коберник Г., Коберник О., Волошина Г. Стимулювання навчально-пізнавальної активності молодших школярів в умовах парної та групової форм роботи на уроці. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. 2020. № (2(4)). С. 59-66.
24. Ковальова Т.О. Робота в команді як педагогічна проблема. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2020. № 2(333). Ч.ІІ. С. 130–137.
25. Кодлюк Я. П. Якісні характеристики сучасної початкової освіти. *Молодий вчений*. 2017. № (11(51)). С. 334-338.
26. Комар О. Викладання за інтерактивними технологіями *Рідна школа*. 2019. № 10. С. 48 – 51.
27. Комар О. А. Значення інтерактивного навчання для молодших школярів. [Електронний ресурс]. URL: <http://surl.li/mzzgk>.
28. Костилева Я. Подолання неуспішності учнів класів інтенсивної педагогічної корекції : кваліфікаційна роб. Кривий Ріг, 2017. *На урок* : освітній проект. URL: <https://naurok.com.ua/dosvid-z-obrano-temi-podolannya-neuspishnosti-uchniv-klasiv-intensivno-pedagogichno-korekci-583.html>.
29. Литвинюк Л. В., Бондар Т. О. Культура і компетентність сучасного вчителя-лідера. Полтава : ПОІППО, 2012. 84 с.

30. Лук'янюк В.В. Інтерактивні прави на уроках в початковій школі: методичні рекомендації. На урок. 2018. URL: <https://naurok.com.ua/interaktivnivpravi-na-urokah-v-pochatkoviy-shkoli-54777.html>.

31. Луценко О. І., Гавриленко Т. І., Кмець А. М. Проектно-дослідницька технологія як засіб розвитку творчого потенціалу учнів початкових класів в освітній діяльності Нової української школи. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Сер.: Педагогічні науки*. 2020. №42. С. 140-149.

32. Марущак О.М. Поняття компетентності у педагогічній діяльності // Креативна педагогіка: [наук.-метод. журнал] / Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки «Полісся». Житомир, 2016. Вип. 11. С. 97 – 108.

33. Мешканців П. А., Асірян М. А. Навчально-виховний комплекс з диференційованим навчанням. *Педагогіка*. 1997. № 4.

34. Міщенко Н. І. Розвиток творчого потенціалу молодших школярів засобами інноваційних технологій. *Таврійський вісник освіти*. 2017. №(1(57)). С. 138-144.

35. Мосьпан Н. Технологія групової діяльності. *Педагогічні науки*. 2011. Вип. 95. С. 166–172.

36. Мошенська Н. Застосування нестандартних уроків у професійно-технічному навчальному закладі при викладанні предметів загальнопрофесійної та професійно-теоретичної підготовки : випускна робота. Харків, 2017. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/01001v1w-aa06.doc.html>.

37. Навчальні програми 5–9 класи. Наскрізнi змістові лінії. *Інститут модернізації змісту освіти* : сайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/naskrizni-zmistovi-liniyi>.

38. Наход С. А. Педагогічний потенціал інтерактивних технологій навчання. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Сер.: Педагогіка*. 2014. №2(13). С. 360-365.

39. Нова українська школа : концептуальні засади реформування середньої школи [Електронний ресурс]. URL: <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/12/05/konczepczyia.pdf>.

40. Павелків Р. Знання, уміння та навички. *Загальна психологія*. Київ : Кондор, 2009. URL: <https://ukrtextbook.com/zagalna-psixologiya-pavelkiv-r-v/zagalna-psixologiya-pavelkiv-r-v-5-4-znannya-uminnya-ta-navichki.html>.

41. Паламарчук В. Ф., Барановська О. В. Педагогічні технології навчання в умовах Нової української школи: вектор розвитку. *Український педагогічний журнал*. 2018. №3. С. 60-66.

42. Печена М. Основні положення щодо організації групової навчальної діяльності школярів. Дніпро, 2022. *На урок : освітній проект*. <https://naurok.com.ua/metodichka-osnovni-polozhennya-schodo-organizacii-grupovo-navchalno-diyalnosti-shkolyariv-341848.html>.

43. Побірченко Н., Коберник Г. Інтерактивне навчання в системі нових освітніх технологій. *Початкова школа*. 2004. № 10. С. 8–10.

44. Прийоми мотивації в структурі сучасного уроку : метод. посіб. / [уклад. Яковенко Г. О.]. Маріуполь, 2019. *На урок : освітній проект*. URL: <https://naurok.com.ua/priyomi-motivaci-v-strukturii-suchasnogo-uroku-141876.html>.

45. Прохоренко Л. Формування саморегуляції на уроках математики у молодших школярів із затримкою психічного розвитку : навч.-метод. посіб. Чернівці : Букрек, 2015. 190 с.

46. Решетняк В. Ф. Формування творчої особистості учня початкової школи як цілісний процес. *Молодий вчений*. 2019. №5.2 (69.2). С. 29-32.

47. Руденко Н. М. Інтерактивне навчання на уроках математики в початковій школі. *Початкова школа*. 2015. №12. С. 45-48.

48. Савченко О. Я. Типова освітня програма для 1–2 класів закладів загальної середньої освіти. 2019. Київ, 61 [Електронний ресурс]. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2019/11/1-2-dodatki.pdf>.

49. Савченко О. Я. Уміння вчитися – ключова компетентність молодшого школяра : посібник. Київ : Педагогічна думка, 2014. 176 с.

50. Скоромна М. Організація навчальної діяльності молодшого школяра через інтерактивні методи навчання. *Актуальні питання гуманітарних наук* : збір. наук. праць молодих вчених. 2020. Вип. 31(4). С. 147–152.

51. Стребна О.В., Соценко А.О. Інтерактивні методи навчання в практиці роботи початкової школи. Харків : Вид. група «Основа», 2015. 176 с.

52. Сухопара І. Г., Мандибура І. О. Формування вмінь молодших школярів співпрацювати з іншими на уроках «Я досліджую світ». *Молодий вчений*. 2021. №10(98). С. 68-71.

53. Талюш Т. М., Вихор С. Т. Використання інтерактивних технологій у діяльності групи продовженого дня. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання: досвід, тенденції, перспективи* : матер. III Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Тернопіль, 05 квіт. 2019 р.). Тернопіль : Терноп. Нац. Пед. Ун-т ім. В. Гнатюка, 2019. С. 156–158.

54. Ткачук А. В. Майстер-клас «Інтерактивні технології на уроках у початкових класах» [Електронний ресурс]. URL: <https://naurok.com.ua/mayster---klas-interaktivni-tehnologi-na-urokah-v-rochatkovih-klasah-1057.html>.

55. Фенцик О. Педагогічна комунікація : практикум для студ. спец. 013 «Початкова освіта» освітнього ступеня «магістр». Мукачєво : Вид-во Мукач. держ ун-ту, 2019. 162 с.

56. Хвашевська, О. О. Сучасні педагогічні технології в навчанні молодших школярів. *Молодий вчений*. 2017. №9.2(49.2). С. 20-24.

57. Шевчук Л. Форми і види групової роботи учнів. *Педагогіка і психологія*. 2011. № 2. С. 54–62.

58. Шевчук І. В., Шехман Н. П. Інтерактивний урок математики в початковій школі. [Електронний ресурс]. URL: http://scholar.googleusercontent.com/scholar?q=cache:GJzYFKOPf8cJ:scholar.google.com/&hl=uk&as_sdt=0,5.

59. Шевців Т., Винницька-Юсипович О.А. Інтерактивні методи навчання. *Лицем до дитини*. 2020. С. 56-63 URL: <https://www.lycem-dodytyny.com/interaktyvnyj-metod-navchannia-tort-1-klas/>.

60. Шиян, Р. Б. Типова освітня програма для 1–2 класів закладів загальної середньої освіти. Київ, 84. [Електронний ресурс]. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2019/11/1-2-dodatki.pdf>.

61. Янкович, О. І., & Кузьма, І. І. Освітні технології у початковій школі : навчально-методичний посібник. Тернопіль : ТНПУ ім. Володимира Гнатюка, 2018. 266 с.